

Lothar Hahl: Zur Stilentwicklung der provinziäl-römischen Plastik in Germanien und Gallien. — Darmstadt, 1937. 8°, 70 l. 24 táblával. RM. 5.

Doktori értekezés, mely feladatául azt tüzte maga elé, hogy a galliai és germaniai római provinciák szobrászatának stilsztikai fejlődésének történetéhez néhány használható adatot szolgáltatson. Régi feladat, mellyel minden nemzedék megpróbálkozik egyszer-kétszer a saját régészetének területén. Hahl három fejezetben tárgyalja az anyagot, melyben kétségkívül néhány ügyes és elfogadható eredményre jutott. Az I. fejezetben az emlékek időmeghatározására szolgáló eszközöket és módokat ismerteti, ilyenek a feliratokban konzulok vagy császárok nevének említése, a névben a cognomen hiánya, a H(ic) S(itus) E(st) formula, a D(is) M(anibus) kifejezés előfordulása, Deus vagy Dea név beiktatása. Azután viselettörténeti jegyek előfordulása az emlékeken, pl. fibula formák, Rómában szokásos és időben pontosan meghatározott hajviseleteknek felbukkanása; a leletekben korhatározó érmek vagy sigillaták előkerülése, stb. Ezekután a Flaviusok előtti, a Flavius-trajanusi, Hadrianustól Commodusig, Septimius Severustól Nagy Constantinusig terjedő időszakonként vizsgálja a provinciális kőplasztika emlékeit s közülök 77 darab keletkezésének idejét állapítja meg teljes vagy megközelítő pontossággal. A II. fejezetben azután az így nyert kronologiailag biztos sorozatba állítja be a többi emlékeket és pedig a) a provinciákban otthonos ruhába öltözött álló alakokat, b) a női ruhás szobrokat, c) az ülő alakokat, d) az alsógermaniai Matrona- és Nehalennia emlékeket. A III. fejezet áttekintést nyújt a két római provincia művészetének

az itália-római, valamint a kelta művészetéhez való viszonyáról.

Hahl szempontjai korszerűek, jól ismeri a régi és új irodalmat és azoknak eredményeit mindig jól tudja felhasználni a kitűzött célok elérésében. Különösen dicsérendő a mértéktartás, mely eredményeinek megfogalmazásában is kifejezésre jut. A III. fejezetben a galliai és germániai provinciális plasztikának az itáliaihoz és a keltához való viszonyának megállapításában néhány maradandó eredményre is jut. Így különösen annak kiemelésében, hogy amennyire felismerhetően érvényesül a kelta művészet formakinese a provinciális iparművészetben, annyira elenyészően kevés nyomot hagyott a provinciális kőplasztikában. A sok probléma, mely e kérdések körül már régebben felvetődött, és amelyekre Hahl könyve is csak részben ad feleletet, érdemes arra, hogy bővebben és kimerítőbben is foglalkozzanak velük és ezt elsősorban éppen Hahl-tól várjuk, akinek munkája megmutatta, hogy ily problémák tárgyalásához megvan a szükséges képessége és tudása.

Oroszlán Zoltán.

Krüger: Die Rechtstellung der vor-konstantinischen Kirchen. Stuttgart, 1935. VIII + 336 l. Ferdinand Enke Verlag. Ára füzve 19 RM.

Az utódállamokban a kisebb egyházi szervezetek húsz éve azért küzdenek, hogy a gör. kel. államhatalom ismerje el jogi személyiségüket. Krüger bebizonyítja, hogy már a milánói rescriptum (313) előtt, a pogány római imperiumban a ker. egyházak élvezték a jogi személyiség előnyeit: a collegia tenuiorum seu funeraticia szervezkedésük pereétől fogva, az ecclesia pedig állami elismerése után.

Az ecclesia-k a közhatóság elisme-